

محمد تابش، طراح و پژوهشگر در حوزه معماری محیط‌های یادگیری

چیدمان کلاس برای یادگیری

بخش دوم

محیط کلاس، احساس همسان با حس موجود در محیط خانه، ایجاد محیطی با قابلیت‌های اجتماعی و مواردی از این دست، که در مجموعه مقالات مدرسه دوست‌داشتنی مجله رشد معلم در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ به برخی از آنها پرداخته شد. اما این کلاس کارآمد، به

راهکارهای مرتبط با حوزه معماری و طراحی مبلمان محیط‌های یادگیری اشاره می‌شود که کمک می‌کند، کلاس درس به تسهیلگر یادگیری و مبتنی بر حمایت از فعالیت‌های دانش‌آموزی در جهت یادگیری در آن محیط تبدیل شود.

← کلاس دوست‌داشتنی، پویا و اجتماعی

کلاس کارآمد، به‌عنوان تسهیلگر فرایندهای یادگیری در آن محیط، ویژگی‌های اولیه‌ای دارد که همه فضاهای یادگیری باید واجد آن‌ها باشند تا دوست‌داشتنی شوند و این جذابیت‌های محیطی به کارآمدی آن‌ها کمک کند؛ ویژگی‌هایی از قبیل نور و روشنایی طبیعی، تهویه طبیعی مناسب، چشم‌اندازهای زیبای داخلی و بیرونی، استفاده از رنگ به شکل هدفمند و مؤثر، احساس تعلق و مالکیت نسبت به

در بخش نخست، به کارآمدی کلاس درس پرداخته شد و طی آن، «کلاس برای تدریس معلم» در مقابل «کلاس برای یادگیری دانش‌آموزان» قرار گرفت. مطابق مبنایی که پیش‌تر بارها برای کارآمدی محیط تعریف کرده‌ایم، هر ساختمان و محیط کارآمد باید تسهیلگر مهم‌ترین رویدادهایی باشد که به درستی برای آن تعریف شده‌اند. از سوی دیگر، مهم‌ترین رویداد در مدرسه، یادگیری است و حتی تدریس رسمی معلم، به‌عنوان یکی از انواع و اقسام روش‌ها، زمانی ارزش دارد که به شکلی مؤثر، به یادگیری دانش‌آموزان بینجامد. در شماره پیشین، تصویری کلی و عمومی از کلاس درس مهیا شده برای تدریس و تسهیلگر فعالیت با رویکرد معلم‌محوری و همچنین تصویری از یک محیط یادگیری با رویکرد دانش‌آموز‌محور ارائه شد. در این شماره به یکی از اساسی‌ترین

مجموعه تصاویر شماره ۱۰ انعطاف‌پذیری برای انتخاب روش‌های گوناگون یادگیری

مجموعه تصاویر شماره ۲ انعطاف‌پذیری برای سهولت در ایجاد تنوع ترکیب‌های جمعی و انفرادی

➡ مجموعه تصاویر شماره ۳ افزایش ظرفیت کلاس با فرش کردن و امکان نشستن در هر موقعیت از یک کلاس

ساخت. در ضمن فرش کف و سکوی مجاور پنجره‌ها هم به این موضوع کمک می‌کنند.

ج) انعطاف برای افزایش ظرفیت کلاس!

تمهیدات معمارانه منجر به انعطاف‌پذیری در کلاس، زمینه‌هایی را فراهم می‌کند که حتی بتوان ظرفیت کلاس را تا حدودی افزایش داد. این افزایش ظرفیت گاهی به کمک جداره‌های جمع‌شو و امکان ادغام یا تفکیک آسان دو فضای مجاور یکدیگر، با تغییر در مساحت کلاس هم توأم است. البته تمهیدات این چنینی، ضمن اهمیت و تأثیر فراوانی که در انعطاف‌پذیری محیط دارند، معمولاً بسیار پرهزینه هستند و ما در این مقاله به آن‌ها نمی‌پردازیم. اما روش‌های دیگری هم وجود دارند که با هزینه‌ای بسیار مناسب، انعطاف‌پذیری محیط را منجر می‌شوند. این روش‌ها می‌توانند ظرفیت کلاس را به کمک افزایش سرانه مفید در یک کلاس با مساحت ثابت و معین بالا ببرد. مجموعه تصویرهای ۳ دبستانی را نشان می‌دهند که در آن مفروش شدن فضای کلاس، به افزایش فضاهای قابل استفاده برای نشستن و انجام فعالیت کمک می‌کند.

د) انعطاف برای چند عملکردی شدن

منعطف نمودن کلاس درس و محیط یادگیری باعث می‌شوند آن محیط قابلیت چندعملکردی شدن را پیدا کند. یعنی بتواند علاوه بر اینکه کلاس درس باشد

از نمونه‌های موردی برخی مدرسه‌ها قابل دستیابی هستند:

الف) انعطاف برای تغییر روش

محیط یادگیری منعطف امکان پشتیبانی از شیوه‌های گوناگون یادگیری را دارد و معلم می‌تواند در زمان‌های متفاوت کلاس، به راحتی سبک و سیاق راهبری فراگیرندگان را در جهت ذیل به یادگیری تغییر دهد. در مجموعه تصویرهای ۱ دبستانی را می‌بینید که در آن نوع مبلمان و فرش محیط به گونه‌ای است که انعطاف‌پذیری برای استفاده از روش‌های گوناگون یادگیری، مانند یادگیری انفرادی، یادگیری در گفت‌وگوی دوستانه، و یادگیری در تدریس معلم در آن وجود دارد.

ب) انعطاف برای تغییر در

ترکیب‌های فردی و جمعی

کلاس پویا و منعطف امکان چیدمان منعطف با حداقل زمان را فراهم می‌کند. این امکان به سهولت شکل‌گیری ترکیب‌های گوناگون جمعی و انفرادی در کلاس کمک می‌کند و از نحوه تعامل بین دانش‌آموزان به شکل‌های گوناگون حمایت می‌کند. مجموعه تصویرهای ۲ متعلق به یک دبیرستان دوره دوم هستند که در آن‌ها حمایت مبلمان محیط برای تنوع ترکیب‌های جمعی و انفرادی در گوشه و کنار کلاس را می‌توان مشاهده کرد. نوع شکل هندسی میزها به گونه‌ای است که می‌توان آن‌ها را به شکل‌های متفاوت در کنار هم چید و ترکیب‌های گوناگون فردی و گروهی را فراهم

طور ویژه باید در زمینه انعطاف‌پذیری در محیط ظرفیت بسیار زیادی داشته باشد. شاید بتوان گفت یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های هر کلاس درس که آن را به محیطی کارآمد تبدیل می‌کند، پویایی و انعطاف‌پذیری آن است.

← کلاس پویا و منعطف؛ کلاس کارآمد

انعطاف‌پذیری در محیط کلاس درس ثمرات و نتایج بسیار کارا و مؤثری در پی دارد. در ادامه به برخی از آن‌ها به اختصار اشاره می‌کنیم. اشارات زیر، مقدماتی نظری هستند که طی آن‌ها برخی از اهداف و نتایج انعطاف و پویایی محیط شناخته می‌شود. البته راهکارهای عملی و کاربردی مرتبط، به کمک تصویرهایی

مجموعه
تصاویر شماره ۴
انعطاف محیط برای
عملکردهای گوناگون

و اینجا باید گفت، کلاس درس کارآمد موضوع بسیار چندبعدی و پر دامنه‌ای است که هر یک از ابعاد آن ارزش بالایی دارد و از این جهت شایسته توجه و کنکاش در هر یک از این ابعاد است.

امید آن است که این دست مقالات بتوانند حساسیت معلمان خلاق و کارآمد را نسبت به بالا بردن ظرفیت کارآمدی محیط‌های یادگیری، به کمک معماری آن محیط‌ها، افزایش دهد و احساس نیاز به انواع زمینه‌های ارتقا در کارآمدی مدرسه‌ها به کمک این معلمان خلاق به دست‌اندرکاران و متولیان آن مدرسه‌ها سرایت کند تا روز به روز شاهد افزایش کارایی در محیط‌های یادگیری باشیم. ■

باید بتواند به سرعت خود را با تغییرات آینده تطبیق دهد. به خصوص زمانی که این تغییرات در تحولات مرتبط با دگرگونی‌های نظریات، سبک‌ها و سامانه‌های جدید یادگیری که هنوز شناخته نشده‌اند، ترکیب شود. محیط منعطف به شکل بهتری خود را برای تطبیق با تغییرات آماده می‌کند.

سخن آخر

نتایج مفید و ارتقادهنده کارآمدی محیط کلاس درس در پی انعطاف‌پذیری و پویایی محیط آن کلاس، بسیارند. شاید هر یک از آن‌ها بتواند موضوع مختص به یک گفتار جداگانه باشد. البته کارآمدی هر کلاس به انعطاف و پویایی آن محدود نمی‌شود

و از عملکرد تدریس معلم پشتیبانی کند، از عملکردهای دیگر هم حمایت کند. مجموعه تصویرهای ۴ به خوبی نشان می‌دهند چگونه هر کلاس درس ظرفیت پیدا می‌کند به یک کارگاه، غذاخوری یا سایت رایانه تبدیل شود، بدون اینکه تابلوی آن محیط بخواهد این عنوان‌ها را به خود ببیند.

انعطاف برای استقبال از تغییرات آینده

مدرسه‌ها محیط‌هایی انسان‌محور و اجتماعی هستند. فعالیت‌های انسانی و اجتماعی هم در گذر زمان تغییر می‌کند. برای اینکه محیطی بتواند همواره بستر فعالیت‌های اجتماعی و انسانی باشد،

مجموعه
تصاویر شماره ۵
تغییرات در نظریه‌ها
و سبک‌های یادگیری
در گذر زمان؛
ضرورت انعطاف برای
استقبال از تغییرات
آینده